

Svetová konferencia UNESCO o výchove k udržateľnému rozvoju

Organizácia spojených národov (OSN) vyhlásila r. 2005 – 2014 za *Desaťročie výchovy k udržateľnému rozvoju* a jeho koordináciu zverila UNESCO. Cieľom *Desaťročia* je zahrnúť princípy a hodnoty udržateľného rozvoja do vzdelávacieho systému krajín na celom svete a podporiť zmeny v hodnotových orientáciách.

V dňoch 31. 3. – 2. 4. 2009 sa v Bonne konala *Svetová konferencia UNESCO o výchove k udržateľnému rozvoju – Presun do druhej polovice desaťročia OSN*. Konferencia bilancovala dosiahnuté výsledky v prvých piatich rokoch *Desaťročia* a bola významnou platformou na dialóg a presadzovanie výchovy k udržateľnému rozvoju na globalnej úrovni. Hlavnými organizátormi podujatia boli UNESCO, Ministerstvo školstva a výskumu Nemecka a Nemecká komisia UNESCO. Konferencia mala 4 hlavné ciele, ktoré nadviazali na ciele *Desaťročia*:

- posilniť prepojenie a medzinárodnú výmenu skúseností v oblasti výchovy k udržateľnému rozvoju, najmä medzi Severom a Juhom a tiež medzi všetkými záujmovými skupinami,
- zdôrazniť význam výchovy k udržateľnému rozvoju na dosiahnutie požadovanej kvality vzdelávania,
- zhodnotiť doterajší priebeh *Desaťročia výchovy k udržateľnému rozvoju* a pomôcť krajinám dosiahnuť pokrok v dosahovaní miléniových cieľov s využitím výchovy k udržateľnému rozvoju,
- vypracovať stratégiu pre budúcnosť a ukázať krajinám príležitosti, ktoré môže priniesť integrovanie výchovy k udržateľnému rozvoju do nových vzdelávacích reforiem.

Na tomto významnom svetovom podujatí sa zúčastnilo viac ako 900 účastníkov (vrátane asi 50 ministrov alebo námestníkov ministrov) zo 147 krajín sveta. Oficiálne bolo zastúpených 123 štátov, ktoré sú členmi UNESCO vrátane 3 pridružených členov.

Všetky regióny sveta boli rovnomerne zastúpené. Na konferencii sa zúčastnilo približne 100 členov medzinárodného panelu expertov. Viac ako 400 účastníkov boli reprezentanti ministerstiev školstva. Asi 110 účastníkov boli zástupcovia médií.

Najpočetnejšiu delegáciu mala organizujúca krajina – Nemecko. Veľmi silné zastúpenie však mali aj ďalšie európske krajiny, napr. Francúzsko a Veľká Británia. 5 – 20 členné delegácie malo Švajčiarsko, Švédsko a Rakúsko, Belgicko, Česká republika, Holandsko, Nórsko, Rusko, Španielsko a Taliansko. Ostatné delegácie európskych krajín mali 3 – 5 členné delegácie. Slovensko bolo zastúpené iba dvomi účastníkmi (podpredsedníčkou Komisie pre výchovu k udržateľnému rozvoju MŠ SR, prof. M. Kozovou a podpredsedom Slovenskej komisie pre UNESCO, Ing. J. Oszlányim).

V rámci konferencie sa uskutočnili štyri plenárne sekcie, kde odzneli kľúčové prezentácie zástupcov hlavných organizátorov podujatia a predstavitelov medzinárodného panelu expertov. Konferenciu otvorili vystúpenia nemeckej ministerky školstva a výskumu Annette Schavan a Nicolasa Burnetta, asistenta generálneho riaditeľa UNESCO pre vzdelávanie. Uskutočnilo sa aj zasadnutie predstaviteľov ministerstiev. V rámci konferencie prebiehalo 22 workshopov zameraných na dôležitosť a význam

výchovy k udržateľnému rozvoju na zvýšenie kvality vzdelávacieho procesu, budovanie partnerstiev a rozvoj kapacít na jej realizáciu. Okrem toho sa uskutočnili rôzne sprievodné tematické podujatia a výstavy, v rámci ktorých sa prezentovali príklady z celého sveta. Deň pred konferenciou sa konal workshop Mladých hlasov pre výchovu k udržateľnému rozvoju, kde bolo zastúpených 25 mladých ľudí z rôznych častí sveta. Spoločnú výzvu mladých na zmenu sveta prezentovali v rámci úvodnej plenárnej sekcie.

Svetová konferencia o výchove k udržateľnému rozvoju sa konala v čase, keď už nikto nepochybuje o tom, že práve vzdelávanie a výchova sú dôležitými hybnými silami na zmenu sveta, ktorá by obrátila myslenie a konania ľudí k udržateľnosti rozvoja.

Výchova k udržateľnému rozvoju je založená na hodnotách, ako je spravodlivosť, rovnosť, tolerancia, sebestačnosť a zodpovednosť, propaguje rovnosť pohlaví, sociálnu súdržnosť a zníženie chudoby. Podporuje tvorivé a kritické prístupy, myslenie s dôrazom na dlhodobé ciele a inovácie a na riešenie zložitých problémov. Zdôrazňuje súvislosti medzi životným prostredím, hospodárstvom, sociálnymi otázkami a kultúrnou rozmanitosťou. Berie do úvahy všetky úrovne: od lokálnej po globálnu a zohľadňuje minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Práve preto sa považuje za kľúčový nástroj riešenia problémov súvisiacich s globálnou finančnou a ekonomickou krízou, ktorej príčinou je predovšetkým dlhodobá pretrvávajúca kríza hodnôt.

V rámci konferencie sa zdôrazňovalo, že jednotlivé krajiny zapojené do *Desaťročia výchovy k udržateľnému rozvoju* majú rôznu východiskovú situáciu, a preto je dôležité vhodne voľiť prístupy a metódy realizácie akcií. Všetkým by však malo ísť o spoločný cieľ: posilňovať budovanie občianskej spoločnosti a postupnými krokmi dosiahnuť pozitívnu zmenu v hodnotových orientáciách čo najväčšiemu počtu obyvateľov. Akčné plány výchovy k udržateľnému rozvoju by mali

Obr. 1. Úvodné vystúpenie Grace Machel, prezidentky Nadácie pre komunitný rozvoj. Foto: autorka

byť dôležitým posolstvom a mali by osloviť čo najviac záujmových skupín spoločnosti. Dôležitú úlohu v tomto procese zohrávajú organizácie OSN, komisie UNESCO v jednotlivých krajinách, univerzity, mimovládne a záujmové organizácie. Kľúčovú úlohu vo výchove k udržateľnému rozvoju majú učители.

Počas konferencie sa spresňoval text záverečnej *Bonskej deklarácie*, ktorej návrh pripravovala 30-členná skupina expertov. Každý účastník mal možnosť prispieť svojimi námietkami k jej finálnemu zneniu. *Bonnská deklarácia*, ktorá bola prijatá všetkými účastníkmi konferencie v rámci záverečnej plenárnej sekcie, predstavuje hlavný výstup konferencie. V jej preambule sa konštatuje: „napriek bezprecedentnému hospodárskemu rastu v 20. storočí, pretrvávajúca chudoba a nerovnosť postihujú stále príliš veľa ľudí, najmä tých, ktorí sú najviac zraniteľní. Pretrvávajúce konflikty poukazujú na potrebu budovania kultúry mieru. Globálne finančné a ekonomické krízy poukazujú na riziká neudržateľných ekonomických rozvojových modelov a postupov založených na krátkodobých ziskoch. Potravinová kríza a svetový hlad sú stále závažnejším problémom. Neudržateľné modely výroby a spotreby vytvárajú ekologické vplyvy, ktoré ohrozujú možnosti súčasných a budúcich

generácií a udržateľnosť života na Zemi.“ Deklarácia vyzýva všetky krajiny sveta, aby výchovou k udržateľnému rozvoju zvyšovali kvalitu vzdelávania, posilňovali verejné povedomie a vzájomné porozumenie. V priebehu konferencie bol prijatý manuál iniciatívy *Charta Zeme* na uplatňovanie vo vzdelávacom procese (www.esd-world-conference-2009.org).

Pre Slovensko, ktoré sa už v r. 2005 zaviazalo plniť *Stratégiu Európskej hospodárskej komisie OSN pre výchovu k udržateľnému rozvoju* (prijatú na zasadaní predstaviteľov ministerstiev životného prostredia a školstva vo Vilniuse, 17. – 18. marca 2005), a ktoré si v r. 2006 vypracovalo rámcový Akčný plán pre plnenie Stratégie (Ministerstvo školstva SR, december 2006), je *Bonnská deklarácia* dôležitou výzvou na najbližšie roky.

Pre efektívnejšie a kvalitnejšie plnenie úloh druhej polovice Desiatročia OSN výchovy k udržateľnému rozvoju na Slovensku odporúčame:

- Vypracovať aktualizovaný Akčný plán pre plnenie úloh v oblasti výchovy k udržateľnému rozvoju na r. 2010 – 2014 (t.j. na druhú polovicu Desiatročia), ktorý by vychádzal z pozitívnych domácich skúseností a zo skúseností napr. zo susedného Rakúska (kde je výchova k udržateľnému

rozvoju na vysokej úrovni a majú aktuálny Akčný plán z r. 2008), Českej republiky a ďalších krajín (najmä Nemecka, Holandska, Francúzska, škandinávskych krajín, Japonska atď.).

- V r. 2010 – 2014 sústrediť sa najmä na realizáciu konkrétnych akcií, ktoré odporúča pre všetky krajiny sveta *Bonnská deklarácia* (napr. akcie zamerané za zvyšovanie kvality výučby pomocou výchovy k udržateľnému rozvoju, zvyšovanie verejného povedomia, posilňovanie neformálnej a informatívnej výchovy, posilňovanie partnerstiev na regionálnej a miestnej úrovni, vytváranie sietí pre šírenie poznatkov o výchove k udržateľnému rozvoju a pod.).
- Návrh aktualizovaného Akčného plánu predložiť *Rade vlády SR pre udržateľný rozvoj* a prepojiť ho na plán jej úloh tak, aby sa dosiahla koordinácia úloh na národnej úrovni.
- Zapojiť do aktivít plánovaných na druhú polovicu desaťročia aj *Slovenskú komisiu pre UNESCO* a využiť jej dlhoročné pozitívne skúsenosti, napr. aj skúsenosti získané v rámci programu Človek a biosféra (MAB).
- Vytvoriť grantovú schému na financovanie konkrétnych akcií zaradených do aktualizovaného Akčného plánu na druhú polovicu Desiatročia.
- Spracovať *bilanciu doteraz realizovaných úspešných projektov* venovaných výchove k udržateľnému rozvoju a najúspešnejšie z nich zverejniť a oceniť.
- *Oveľa väčší dôraz klásť na vytváranie a posilňovanie partnerstiev* a zapojenie ďalších záujmových skupín spoločnosti do výchovy k udržateľnému rozvoju (vrátane podnikateľských subjektov, médií, záujmových organizácií a pod.), osobitnú pozornosť venovať zapojeniu organizácií detí a mládeže.
- Vytvoriť na Slovensku (podobne ako napr. v Nemecku) *Panel partnerov, resp. okrúhly stôl*, ktorý by sa

podieľal na koordinácii aktivít Aktualizovaného akčného plánu.

- *Väčšiu pozornosť venovať medzinárodnej spolupráci a pomoci rozvojom krajín a novým transformujúcim sa krajínám a iniciovať aj na Slovensku zakladanie Regionálnych centier expertízy výchovy k udržateľnému rozvoju a ich zapojenie do celosvetovej siete.*

Prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Katedra krajinej ekológie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Mlynská dolina B-2, 841 35 Bratislava, kozova@fns.uniba.sk

Ing. Július Oszlányi, CSc., Ústav krajinej ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava, julius.oslanyi@savba.sk

Priblížme si planétu Zem

V polovici 20. storočia sme prvýkrát videli našu planétu Zem z vesmíru. Vidíme ju ako malú a krehkú guľu, na ktorej neprevládajú mrakodrapy, ani iné prejavy ľudskej činnosti, ale mraky, oceány, vegetácia, púšte a pôda.

Našu planétu Zem budeme mať na „dosah ruky“. Umožní nám to Skupina pre pozorovanie Zeme (GEO – *Group on Earth Observations*), európsky program Globálne monitorovanie životného prostredia a bezpečnosti (GMES – *Global Monitoring for Environment and Security*) a internet. Skupina pre pozorovanie Zeme vypracovala v r. 2005 desaťročný plán na realizáciu Systému systémov pre globálne pozorovanie Zeme, v rámci ktorého sa budú poskytovať služby v oblasti prírodných katastrof, zdravia, energetiky, klimatických zmien, vody, predpovede počasia, ekosystémov, poľnohospodárstva a biodiverzity.

Program GMES, ktorý vznikol v r. 1998 (Baveno Manifesto), položil základy pre vznik GEO a tvorí európsky vklad do GEO. GMES je spoločný program Európskej únie a Európskej vesmírnej agentúry. Slovenská republika participuje na uvedenom programe ako členská krajina Európskej únie. Na programe GMES participujú krajiny EÚ-27,

vrátane Švajčiarska a Nórska. Na činnosti GMES okrem ESA (Európska vesmírna agentúra) a EEA (Európska environmentálna agentúra) sa podieľajú ďalšie organizácie ako EUMETSAT (Európska organizácia pre využívanie meteorologických satelitov), ECMWF (Európske centrum pre strednodobé predpovede počasia), EMSA (Európska agentúra pre bezpečnosť námornej dopravy), EUSC (Satelitné centrum Európskej únie), EDA (Európska obranná agentúra), FRONTEx (Agentúra pre správu operatívnej spolupráce pri vonkajších hraniciach). Okrem toho na programe GMES spolupracuje JRC (Spoločné výskumné centrum), EUROSTAT (Štatistický úrad Európskych spoločenstiev), EUMETNET (Európska sieť meteorologických služieb), EUROGOOS (Európske združenie pre globálny pozorovací systém oceánov), EUROGEOGRAPHICS (Asociácia združujúca európske národné geodeticko-kartografické a katastrálne inštitúcie) a EMODNET (Európska námorná monitorovacia a údajová sieť).

GMES predstavuje jeden z najrozsiahlejších a najkomplexnejších programov realizovaných Európskou úniou. Úspešná realizácia programu GMES bude v prvom rade závisieť od prvej vlajkovej lode európskej vesmírnej politiky, ktorou je Galileo. Galileo je pripravovaný

vaný systém družicovej navigácie, ktorý bude tvoriť systém 30 družíc. Práve údaje z uvedených družíc sa budú využívať v rámci programu GMES. Úspešná realizácia Galileo zníži závislosť Európy od cudzích pozorovacích systémov.

Paradoxom je, že GMES, ktorý vznikol skôr ako GEO, nemá doteraz tak podrobne zadefinované služby ako GEO. V rámci programu GMES sa budú poskytovať nasledujúce služby:

- *V oblasti monitorovania morí a atmosféry.* Tieto služby budú zahŕňať systematické monitorovanie a predpovedanie stavu subsystémov Zeme pomocou modelov a metodík, ktoré si vyžadujú veľké výpočtové a spracovateľské kapacity.
- *V oblasti monitorovania povrchu Zeme a služby spojené s riešením krízových situácií (povodne, rozsiahle požiare atď.).* Okrem toho sa budú poskytovať služby súvisiace s riešením mimoriadnych bezpečnostných situácií. Základom uvedených služieb budú geoinformačné systémy monitorovania Zeme, reakcie na krízové situácie a bezpečnostné aplikácie na vnútroštátnej, regionálnej, európskej a celosvetovej úrovni.

Ďalšou prierezovou oblasťou, v ktorej sa budú poskytovať služby, je problematika klimatických zmien. V závislosti od vývoja programu GMES sa tieto služby budú rozširovať. Prvé prevádzkové služby v období 2011 – 2013 sa začnú poskytovať len v oblasti krízového manažmentu a monitorovania povrchu Zeme. Ostatné služby sa budú naďalej rozvíjať, ale budú financované len prostredníctvom výskumných úloh a projektov. Všetky služby v rámci programu GMES by sa mali poskytovať od r. 2014.

Ing. Juraj Vall, Slovenská agentúra životného prostredia, Tajovského 28, 97590 Banská Bystrica, juraj.vall@sazp.sk